

Slutreplik: Kompetenta utvärderingar av myndigheter centralt för vårt framtida välstånd

Dagens Nyheter den 7 juni 2021

Lars Emmelin menar i sin replik att departementen kan vara lika partiska som myndigheterna och understryker att stora delar av utredningsväsendet på ett snarlikt sätt har upphört att fungera.

Emmelins synpunkter är värda att tas på allvar. Vår debattartikel pekar på att det finns systemproblem avseende utvärderingar av myndigheters insatser i Sverige, men vi är medvetna om att det inte finns någon enkel lösning. Oberoende instanser som till exempel expertmyndigheter, större forskargrupper specialiserade på utvärderingar, eller av riksdagen underställda insatser är att föredra framför nuvarande system. IFAU, som under en längre period genomfört gedigna utvärderingar av arbetsmarknadspolitiken, kan här fungera som en förebild för förbättringsarbetet.

Mats Alentun skriver i sin replik att det föreligger en skillnad mellan formativa utvärderingar som syftar till lärande och effektutvärderingar. Han menar att vi anser att endast den senare formen är acceptabel.

Alentun har rätt i att utvärderingar som syftar till lärande är viktiga. Flera av Alentuns kollegor vid Tillväxtverket har dessutom hört av sig och tackat för vår studie, vilket på många vis antyder att Tillväxtverket är en lärande organisation som vill utveckla och förbättra sin verksamhet.

Vår poäng är inte att det är fel med process- eller lärandeutvärderingar. Vi har inte heller hävdat att alla utvärderingar måste vara kontrafaktiska effektutvärderingar. Problemet är de extremt få oberoende kontrafaktiska utvärderingar som genomförs, trots att de har efterfrågats av OECD, av regeringen och av expertmyndigheter i många år.

Om 89 procent av alla utvärderingar består i att lära sig göra något bättre är risken överhängande att myndigheter inte når målen med den satta politiken, eftersom evidens och kritisk reflektion kring vad som egentligen bör göras för att nå målen saknas. Vårt påstående att processutvärderingar används på ett felaktigt sätt är inte heller taget ur luften som Alentun påstår. Riksrevisionen har tydligt klargjort att den stora dominansen av processutvärderingar inom näringspolitiken medför att resultat övertolkas, både av myndigheter och av politiker.

Replikerna går dessutom in på stickspår och bemöter inte vårt huvudargument: dagens utvärderingssystem är dysfunktionellt eftersom såväl forskare som konsultföretag är försatta i en beroendeposition där det är svårt att lägga fram kritiska resultat. Av konsultföretagens utvärderingar är 80 procent positiva och 20 procent neutrala. Endast sju procent av forskarnas utvärderingar är negativa, av tillsynsmyndigheternas utvärderingar är 16 procent negativa och bland myndigheternas självutvärderingar finns inte en enda negativ rapport.

Regering och riksdag behöver skyndsamt arbeta för att skapa miljöer som kan jobba med att utvärdera näringspolitiken på ett systematiskt, oberoende och korrekt sätt. I slutändan handlar det om att värna tillförlitligheten och medborgarnas tilltro till de myndigheter som är satta att utföra regeringens politik. Om uppemot 30 miljarder årligen läggs på näringspolitiska insatser har såväl politiker som väljare rätt till insyn i utfallet av den förda politiken.

Såväl forskare som analytiker vid tillsynsmyndigheter har beskrivit för oss vilken vånda som är behäftad med att framföra kritik. När slutsatserna pekar på få eller inga effekter av en åtgärd skärskådas resultaten, formuleringarna modereras och överordnade börjar peta i ordval.

Vi välkomnar mer forskning gällande utvärderingsproblematiken. Det vore exempelvis intressant att se hur myndigheter använder utvärderingar internt och i förhållande till politiker. Vidare ser vi gärna att vår ansats replikeras inom andra politikområden för att belysa hur generellt problemet är.

På lång sikt är det ingen som tjänar på att utvärderingsmekanismen är ur funktion. Det finns alltid en alternativ användning av skattemedel och det är viktigt att de används på ett sätt som gagnar medborgarnas välfärd. Fungerande, oberoende och kompetenta utvärderingar av myndigheternas insatser är därför centralt för Sveriges framtida välstånd.

Elias Collin

Sven-Olov Daunfeldt

Olof Ejermo

Magnus Henrekson

Christian Sandström

Siri Terjesen

Patrik Tingvall

Karl Wennberg